

ACCOUNTANTSVERSLAG 2019

Gemeente Leidschendam-Voorburg

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Leidschendam-Voorburg
Postbus 1005
2260 BA LEIDSCHENDAM

Onderwerp:
Accountantsverslag 2019

Datum:
23 juni 2020

Kenmerk:
312019005.20.124

Geachte leden van de gemeenteraad,

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2019 van uw gemeente afgerond. De jaarrekening van de gemeente Leidschendam-Voorburg is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders. Met dit accountantsverslag informeren wij u over onze belangrijkste controlebevindingen. Op 13 mei 2020, 18 mei 2020 en 19 mei 2020 hebben wij de controlebevindingen reeds besproken met het de concerncontroller, de wethouder Financiën, de gemeentesecretaris en medewerkers financiën.

Bij de jaarrekening 2019 hebben wij op 23 juni 2020 een goedkeurende controleverklaring afgegeven, zowel voor het aspect getrouwheid als voor het aspect rechtmatigheid.

Ons accountantsverslag is bedoeld om u te ondersteunen in de beoordeling van de jaarrekening 2019. De bevindingen en beschouwingen in dit verslag komen voort uit onze controlewerkzaamheden en diverse besprekingen die wij met uw medewerkers hebben gevoerd. Voor de goede orde vermelden wij dat uw controlerende taak uiteraard verder gaat dan uitsluitend het financieel getinte perspectief vanuit de accountantscontrole.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de gemeenteraad (waarvan de was getekend versie in definitieve vorm via iBabs kan worden verspreid) en het college van burgemeester en wethouders. Op basis van een verzoek van uw zijde kan de “was getekend”-versie van dit accountantsverslag na onze toestemming ook aan anderen verstrekt worden.

Met vriendelijke groet,

Publieke Sector Accountants B.V.

W. Kalkman RA

Publieke Sector Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Utrecht onder nummer 69411409.

Inhoudsopgave

Contact

De volgende personen kunnen benaderd worden bij vragen met betrekking tot dit accountantsverslag:

Wouter Kalkman

Tel: 06 21272977

Arie Booij

Tel: 06 15092689

0. Bestuurlijke samenvatting.....	2
1. Onze controleaanpak en de uitkomsten daarbij.....	4
2. Financiële positie en resultaat.....	8
3. Bevindingen eindejaarscontrole	12
4. Aandachtspunten van de gemeenteraad	21
5. Interne beheersing.....	25
6. Overige aangelegenheden.....	30

0. Bestuurlijke samenvatting

Onderwerp	Toelichting	Verwijzing
Getrouwheid en rechtmatigheid	- Wij geven een goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid. - Gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 2,2 miljoen respectievelijk € 6,7 miljoen. Wij constateren dat de ongecorrigeerde fouten en onzekerheden binnen deze toleranties blijven. - Wij hebben in de controleverklaring een paragraaf opgenomen waarin wij de nadruk leggen op de in paragraaf 3.4 (Gebeurtenissen na balansdatum) opgenomen uiteenzetting van het college van burgemeester en wethouders over de mogelijke financiële impact voor de gemeente Leidschendam-Voorburg van de uitbraak van het Coronavirus. Ons oordeel is niet aangepast met betrekking tot deze aangelegenheid.	Hoofdstuk 1 en 6
Vermogenspositie	- De vermogenspositie in 2019 is gedaald ten opzichte van 2018 met € 9,4 miljoen. Dit is ontstaan door een nadelig gerealiseerd resultaat van € 4,1 miljoen en per saldo onttrekkingen uit de reserves voor een bedrag € 5,3 miljoen. - Het weerstandsvermogen bedraagt € 53,3 miljoen en verhoudt zich uitstekend met de door uw gemeente onderkende risico's van € 11,3 miljoen.	Hoofdstuk 2
Interne beheersing	- Op basis van onze interim-controle en jaarrekeningcontrole hebben wij geen significante tekortkomingen geïdentificeerd in de interne-beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving. - Uw IT-omgeving is (nog) niet ondersteunend aan uw interne beheersing en wij hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles. Wij adviseren u deze ondersteuning te verbeteren. - Wij adviseren u om de verbijzonderde interne controle verder te versterken in het licht van de rechtmatigheidsverantwoording die vanaf 2021 door het college dient te worden afgegeven. Wij vragen daarbij ook aandacht voor de doorontwikkeling van de interne beheersing langs het model van de drie verdedigingslijnes. - Wij vragen uw aandacht voor het actualiseren en bespreken van de interne frauderisicoanalyse.	Hoofdstuk 5 en 6
Begrotings-rechtmatigheid	In uw jaarrekening heeft uw gemeente gerapporteerd over hogere dan begrote lasten op de programma's Bestuur en ondersteuning, Sociaal domein en Volksgezondheid en milieu. Op basis van de analyse van het college en onze analyse wegen deze begrotingsonrechtmatigheden niet mee in ons oordeel.	Hoofdstuk 3

Grondexploitaties	Bij het samenstellen van de calculaties van de grondexploitaties van de gemeente Leidschendam-Voorburg wordt over het algemeen een grote voorzichtigheid gehanteerd en wordt de kwaliteit van de calculaties extern geborgd. Wij adviseren u om de planschaderisico's bij project Rijnlandlaan te herijken.	Hoofdstuk 3	
Voorzieningen	Wij hebben (in de aangepaste jaarrekening 2019) geen tekortkomingen geconstateerd op de post voorzieningen op de balans. Wel is de interne beheersing voor verbetering vatbaar. Het gaat daarbij om de aspecten verslaggeving (BBV) en de zichtbare onderbouwing van de door het college ingenomen posities.	Hoofdstuk 3	
Jeugdhulp	Wij hebben bij de Jeugdhulplasten voor een bedrag van € 1.381.000 aan onzekerheden geconstateerd. Deze cumulatieve onzekerheden passen binnen de grenzen voor onzekerheid (€ 6,7 miljoen) en heeft geen invloed op de strekking van de controleverklaring. Daarnaast zij de lasten voor Jeugdhulp H10 voor een bedrag van € 94.000 te hoog verantwoord.	Hoofdstuk 3	
Persoonsgebonden budgetten	De controle op de persoonsgebonden budgetten voor de Wmo en de Jeugdwet is niet in overeenstemming met de Bado-notitie 'PGB-verantwoording/controle door gemeenten' uitgevoerd. Om die reden merken wij deze post voor een bedrag van € 1.509.000 aan als onzeker. Deze onzekerheid past binnen de grenzen voor onzekerheid (€ 6,7 miljoen) en heeft geen invloed op de strekking van de controleverklaring. Wij adviseren u de controle op de Pgb's te verbeteren.	Hoofdstuk 3	
SiSa	Wij hebben geen fouten en onzekerheden met betrekking tot de SiSa-bijlage geconstateerd.	Hoofdstuk 3	
Afschrijven	Wij hebben vastgesteld dat voor een aantal posten de gehanteerde afschrijvingstermijnen langer zijn dan de maximale door de gemeenteraad vastgestelde afschrijvingstermijnen. De precieze oorzaken van deze afwijkingen konden niet worden herleid. Het gaat om een bedrag van € 195.000 (de afschrijvingen zijn te laag). Deze fout past binnen de grenzen voor fouten (€ 2,2 miljoen) en heeft geen invloed op de strekking van de controleverklaring.	Hoofdstuk 3	
Aandachtspunten van de gemeenteraad	Onze informatie inzake de aandachtspunten van de raad is opgenomen in hoofdstuk 4 van dit accountantsverslag.	Hoofdstuk 4	

1. Onze controleaanpak en de uitkomsten daarbij

Reikwijdte van de controle

Met de opdrachtbevestiging van 9 juli 2019 (kenmerk 312019005.19.189) heeft u ons de opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2019. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in deze opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle. De doelstelling van de controle is het afgeven van een controleverklaring bij de jaarrekening van de gemeente Leidschendam-Voorburg.

In dit accountantsverslag geven wij een toelichting op de bevindingen naar aanleiding van de controle. Onze controle wordt verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Controlestandaarden en de beleidsregels toepassing Wet normering topinkomens (WNT).

Tijdens de uitvoering van de oorspronkelijke controleplanning hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2019 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Materialiteitsbepaling is overeenkomstig het vastgestelde accountantsprotocol

De wijze waarop wij de materialiteit bepaald hebben, sluit aan op de door de gemeenteraad op 12 november 2019 vastgestelde "Uitgangspunten jaarrekeningcontrole 2019" (accountantsprotocol) en op het op 11 juni 2019 vastgestelde normenkader 2019. De maximaal toe te passen marges voor de accountantscontrole zijn vastgelegd in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (het Bado). In het accountantsprotocol heeft u geen lagere marges vastgesteld waardoor wij het wettelijke kader als uitgangspunt hebben gehanteerd. De bij onze controle van de jaarrekening 2019 toegepaste goedkeuringstoleranties bedragen derhalve:

Goedkeuringstoleranties

Fouten	1% van het totaal van de lasten incl. toevoegingen aan reserves	€ 2.246.000
Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten incl. toevoegingen aan reserves	€ 6.738.000

De gemeenteraad heeft in het accountantsprotocol de rapporteringstolerantie vastgesteld op 10% van de goedkeuringsmaterialiteit, derhalve € 224.000.

Onze aanpak is gericht op risico's

Voor de jaarrekeningcontrole 2019 onderkennen wij een aantal risico's en aandachtspunten, die een verhoogd (bruto) risico met zich mee (kunnen) brengen op een materiële fout in uw jaarrekening en die een mogelijke impact op de bedrijfsvoering kunnen hebben. De risico's en aandachtspunten zijn hieronder weergegeven. Opname van een risicogebied of aandachtspunt in deze opsomming betekent niet dat daadwerkelijk sprake is van risico's die zich bij u voordoen, maar zijn enkel bedoeld om aan te geven dat wij hier tijdens onze controle (extra) aandacht aan zullen besteden.

- Voorzieningen (groot onderhoud) vanwege het schattingselement en de daarmee samenhangende schattingsonzekerheden.
- Waardering van gebouwen in eigendom in relatie tot eventuele besluitvorming tot het afstoten van onroerend goed in relatie tot de nieuwe notitie Materiële vaste activa van de commissie Bbv.
- Waardering van de positie onderhanden werk van de grondexploitaties (bouwgronden in exploitatie).
- De juistheid van de fiscale positie in het kader van de vennootschapsbelasting.
- Management override of controls. Dit betreft de mogelijkheid die het management heeft om specifieke controlemaatregelen te omzeilen, bijvoorbeeld door memoriaalboekingen of het schattingsproces. De specifieke aandacht voor dit risico is voorgeschreven vanuit de controlerichtlijnen en is niet uniek voor uw gemeente.
- Naleving van de (Europese) aanbestedingsregels.
- Betaalproces, vanwege de potentiële (fraude-)risico's.
- Verantwoording WNT (vanwege de complexe wet- en regelgeving).

Het inschatten als significant risico is inherent aan deze posten en is niet direct een gevolg van verwachte leemten in de interne beheersing van uw gemeente. Ook is sprake van inschattingen van bruto risico's, alvorens eventuele beheersmaatregelen zijn genomen. De gemeenteraad heeft aan ons een aantal aandachtspunten meegegeven voor de controle van de jaarrekening 2019. In hoofdstuk 4 gaan wij nader op deze aandachtspunten in.

Ter voorkoming van een materiële fout in de jaarrekening heeft u voor bovenstaande risicogebieden beheersmaatregelen getroffen. Wij hebben ons bij de controle gericht op de opzet en het bestaan van de door u ingerichte beheersingsomgeving, die deze risico's moeten verkleinen. Voor een toelichting op een aantal onderkende risico's en aandachtspunten verwijzen wij naar het hoofdstuk 'belangrijke bevindingen'. Daarnaast verwijzen wij u naar onze bevindingen in het hoofdstuk 'Interne beheersing'.

De baten en lasten, alsmede balansmutaties, zijn rechtmatig

Op basis van uw accountantsprotocol en normenkader hebben wij de naleving van het financieel rechtmatigheidskader voor uw gemeente gecontroleerd. Hierbij zijn geen materiële bijzonderheden geconstateerd. Op het programma Bestuur en ondersteuning, Sociaal domein en Volksgezondheid en milieu is sprake van een overschrijding van de begroting (lasten). Deze begrotingsrechtmatigheidsfouten werken niet door in ons rechtmatigheidsoordeel.

Onze conclusie is derhalve dat de baten en lasten, alsmede de balansmutaties, rechtmatig zijn weergegeven in de jaarrekening 2019.

De jaarrekening voldoet aan het BBV

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten van de gemeente Leidschendam-Voorburg. Daarnaast vereisen zij van het college van burgemeester en wethouders het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, die vaak – vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken – inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente Leidschendam-Voorburg zijn uiteengezet in de jaarstukken 2019 in onderdeel '3.1 Waarderingsgrondslagen'. In de jaarrekening 2019 hebben zich ten opzichte van 2019 geen wijzigingen van materieel belang voorgedaan in de toegepaste verslaggevingsgrondslagen, die een aanzienlijke invloed hebben gehad op de baten en lasten en/of de financiële positie van de gemeente.

Wij hebben het door het college van burgemeester en wethouders toegepaste proces voor belangrijke verslaggevingsgrondslagen geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving beoordeeld. Wij zijn van mening dat de verslaggevingsgrondslagen en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent zijn gebruikt: de jaarstukken voldoen aan het BBV (Besluit begroting en verantwoording).

Overigens merken wij het volgende op. Op een aantal formele onderwerpen voldoen de jaarstukken niet volledig aan de verslaggevingsvoorschriften. Voorbeelden zijn de paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen en de paragraaf Grondbeleid. Dit wordt mede veroorzaakt door verouderde verordeningen inzake het financiële beleid. Wij hebben vernomen dat het college de Financiële verordening ex artikel 212 Gemeentewet in 2020 gaat actualiseren.

Daarnaast merken wij op dat in de toelichting op de balans, onderdeel vaste schulden, abusievelijk de volgens het BBV verplichte rentelast 2109 niet is toegelicht. Deze bedraagt € 1.755.000.

**Geen geïdentificeerde
materiële fouten en
tekortkomingen in de
jaarstukken**

Naar aanleiding van onze jaarrekeningcontrole, resteren er geen van materieel belang zijnde ongecorrigeerde afwijkingen of onzekerheden. Door ons gerapporteerde bevindingen zijn derhalve niet materieel (dus hebben geen invloed op de strekking van onze controleverklaring), maar zijn naar onze mening vooral van belang voor uw beoordeling van de jaarstukken en de verdere kwaliteitsverbetering van de administratieve organisatie en interne beheersing.

Voor de niet materiële fouten en tekortkomingen in de jaarstukken verwijzen wij u naar de diverse onderdelen van dit rapport.

**Goedkeurende
controleverklaring**

Wij zijn van oordeel dat de jaarrekening 2019 van de gemeente Leidschendam-Voorburg een getrouw beeld geeft van het eigen vermogen op 31 december 2019 en het resultaat over 2019. Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader (vastgesteld door de gemeenteraad op 11 juni 2019 en 12 november 2019). Hierbij geldt als voorwaarde dat de door ons gecontroleerde jaarrekening ongewijzigd door de gemeenteraad wordt vastgesteld. Wij verzoeken u derhalve ons een door voorzitter en de griffier ondertekend besluit van de vastgestelde jaarrekening te verstrekken. Mochten nog wijzigingen worden aangebracht in de definitieve versie van de jaarrekening dan dienen wij deze te beoordelen alvorens onze controleverklaring hierbij mag worden opgenomen.

In de controleverklaring hebben wij een paragraaf opgenomen waarin wij de nadruk leggen op de in paragraaf 3.4 (Gebeurtenissen na balansdatum) opgenomen uiteenzetting van het college van burgemeester en wethouders over de mogelijke financiële impact voor de gemeente Leidschendam-Voorburg van de uitbraak van het Coronavirus. Ons oordeel is niet aangepast met betrekking tot deze aangelegenheid.

2. Financiële positie en resultaat

De vermogenspositie van uw gemeente neemt in absolute zin toe

In het Bbv, de verslaggevingsregels voor gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen (dat bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves) worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2019 bedraagt € 9,4 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 5,3 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2019 € 4,1 miljoen nadelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (in € 1.000)	2019	2018
Eigen vermogen per 1 januari	99.595	104.958
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 5.257	-/- 3.668
Gerealiseerd (nadelig) resultaat	-/- 4.129	-/- 1.695
Totaal ('gerealiseerd saldo van baten en lasten')	-/- 9.387	-/- 5.363
Eigen vermogen per 31 december	90.208	99.595

De tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de stortingen in en onttrekkingen uit de reserves, in overeenstemming met de besluiten van uw gemeenteraad.

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2019 30% van het balanstotaal (2018: 34% van het balanstotaal). In de toelichting op balans bij het onderdeel eigen vermogen van de jaarrekening geeft het college een nadere toelichting op de mutaties in het eigen vermogen over het jaar 2019. Wij verwijzen u naar deze toelichting.

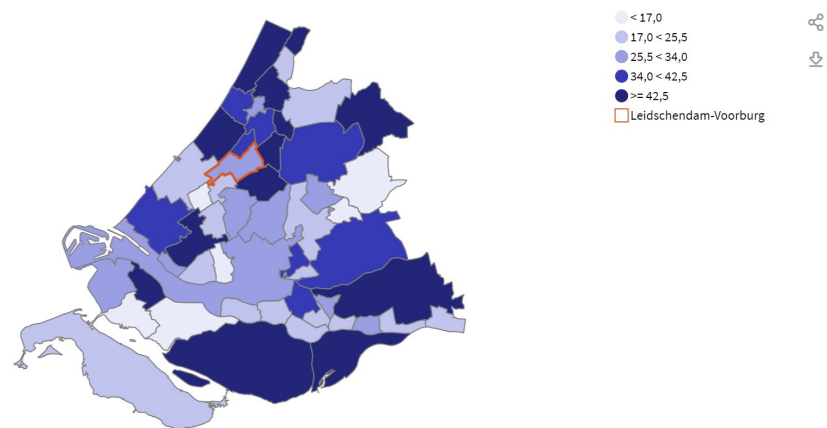
Als signaalwaarde voor de solvabiliteitsratio geldt volgens de VNG een percentage van 20%. Bij een solvabiliteitsratio lager

dan 20% bevindt de gemeente zich op glad ijs. De gemeenteraad heeft echter een grens van 30% vastgesteld. Ter vergelijking hebben wij de solvabiliteit van een aantal gemeenten opgenomen. Daaruit blijkt dat de solvabiliteit van uw gemeente in 2018 overeen komt met het gemiddelde van Nederland, maar in 2019 met 4 procentpunten is gedaald.

Ter vergelijking over 2018:

Gemeente	Solvabiliteit 2018
Leidschendam-Voorburg	34%
Nederland	34%
Zuid-Holland	31%
50.000 tot 100.000 inwoners	27%
Pijnacker-Nootdorp	32%
Zoetermeer	57%
Wassenaar	73%
Voorschoten	41%
Rijswijk	9%
Delft	25%

Bron: www.waarstaatjegemeente.nl

VNG - Financiële posities gemeenten | 2018

Resultaat 2019 is beïnvloed door reservemutatie(s)

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de bestuurlijke besluitvorming.

Exploitatieresultaat (in € 1.000)

Totale baten	200.164	
Totale lasten	209.550	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		-/- 9.386
Af: stortingen in reserves	15.093	
Bij: onttrekkingen aan reserves	20.351	
Saldo mutaties reserves, per saldo onttrokken		5.258
Gerealiseerd resultaat (nadelig)		-/- 4.128

Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende:

De exploitatie over 2019 laat een nadelig gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten van € 9,4 miljoen zien, ten opzichte van een begroot (na wijziging) nadelig saldo van € 12,2 miljoen. Dit is een voordeel van € 2,8 miljoen.

Het gerealiseerde nadelig resultaat ad € 4,1 miljoen is afzonderlijk op de balans onder het eigen vermogen opgenomen.

In de jaarstukken wordt op diverse plaatsen een nadere toelichting gegeven op de totstandkoming van het resultaat en worden de verschillen tussen de begroting (na wijziging) en de gerealiseerde baten en lasten verklaard. Wij verwijzen u naar deze toelichtingen.

Het nadelige exploitatieresultaat 2019 (vóór bestemming) is mede ontstaan na een aantal incidentele baten en lasten. Door het effect van de incidentele baten en lasten buiten beschouwing te laten, ontstaat meer inzicht in de reguliere baten en lasten. Het

Het college van burgemeester en wethouders kwalificeert het weerstandsvermogen als uitstekend om de onderkende risico's af te kunnen dekken

inzicht in de reguliere baten en lasten is van belang, omdat het een betere indicatie geeft van de toekomstige baten en lasten, overigens zonder rekening te houden met beleidswijzigingen. In de toelichting op het overzicht van baten en lasten is eveneens inzicht in de incidentele baten en lasten gegeven. Korthedshalve verwijzen wij u naar deze uiteenzetting.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's. De beschikbare weerstandscapaciteit heeft het college bepaald op € 53,3 miljoen; dit komt overeen met de bufferfunctie en het vrij besteedbare deel van de algemene reserve, vermeerderd met ruimte op de begroting en onvoorzien. In 2018 bedroeg deze € 58,8 miljoen. De beschikbare weerstandscapaciteit is derhalve ten opzichte van 2018 gedaald. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing heeft het college een opsomming gegeven van ingeschatte risico's. Deze cumuleren voor 2019 tot een bedrag van € 11,3 miljoen (2018: € 10,8 miljoen). Op basis van deze kwantificering constateert het college dat het beschikbare weerstandsvermogen uitmuntend is. De verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit in de jaarrekening is 4,7.

Ter vergelijking over 2018:

Gemeente	Ratio 2018
Leidschendam-Voorburg	5,4
Gemeenten in Zuid-Holland	3,9
50.000 – 100.000 inwoners	2,5

Ten opzichte van 2018 is sprake van een stijging van de gekwantificeerde risico's. Wij verwijzen u voor de onderkende risico's en de kwantificering daarvan naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Overigens merken wij hierbij op dat deze cijfers niet aan accountantscontrole of een beoordelingsopdracht zijn onderworpen.

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie verwijzen wij u naar paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van uw jaarstukken 2019.

3. Bevindingen eindejaarscontrole

Grondexploitaties

Een belangrijke post in de jaarrekening van de gemeente Leidschendam-Voorburg is de voorraad grondexploitaties. Door de invloed van parameters (o.a. indexering, fasering, rente, prijs), die bepalend zijn voor toekomstige kosten en opbrengsten, hebben wij tijdens de controle bijzondere aandacht besteed aan de grondexploitaties.

De voornaamste risico's ten aanzien van grondexploitaties zijn:

- Planning: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt?
- Programmering: Is er een kritische analyse van het aanbod in de projecten in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente en regio?
- Prijs: Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

Gedurende de controle hebben wij deze risico's met uw medewerkers besproken. Tijdens deze gesprekken hebben wij uw medewerkers kritisch bevraagd over de uitgangspunten. De grondexploitaties zijn met deze uitgangspunten in 2019 geactualiseerd. Hieronder onze belangrijkste bevindingen hierbij.

In het proces van totstandkoming heeft het college twee belangrijke maatregelen genomen:

- De planeconomen beoordelen de uitkomsten van de berekeningen over en weer. De uitkomsten van deze interne controle liggen vast.
- Twee keer per jaar laat het college bij de actualisatie een second opinion uitvoeren. De uitkomsten van deze second opinion worden uitgebreid gedocumenteerd.

Een aanvullend aandachtspunt hierbij is om Concerncontrol te betrekken bij de bespreking van de uitkomsten van de second opinion en het verslag van die bespreking onderdeel te laten zijn van de onderbouwing van de grondexploitaties.

Op basis van onze controlewerkzaamheden, waaronder het kennisnemen van de uitgevoerde interne beheersingsmaatregelen, merken wij het volgende op:

- Bij het samenstellen van de calculaties van de gemeente Leidschendam-Voorburg wordt over het algemeen voorzichtigheid gehanteerd. Vanuit de rapportages wordt aandacht gevraagd voor de impact van kansen en risico's op de uitkomsten en wordt geadviseerd om de planschade risico's bij project Rijnlandlaan te analyseren.

Interne beheersing voorzieningen op de balans voor verbetering vatbaar

- De gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert diverse parameters, zoals de indexering voor kosten en opbrengsten. Voor de 3 actieve plannen worden dezelfde parameters gebruikt. De te hanteren parameters komen tot stand in een overleg tussen de planeconomen, de afdeling Financiën en Concerncontrol en is daarbij gebaseerd op diverse externe bronnen. Wij adviseren u de overwegingen, de onderbouwingen en de gemaakte keuzes vast te leggen in een position paper.

Rubricering van voorzieningen

In onze managementletter hebben wij uw aandacht gevraagd voor de rubricering van de voorzieningen op basis van artikel 44 van het BBV. Naar aanleiding hiervan heeft u in de concept jaarrekening een deel van de voorzieningen onder een andere categorie gerubriceerd dan in voorgaande boekjaren. Bij onze controle kwam naar voren dat na deze herrubricering nog niet alle voorzieningen onder de juiste categorie zijn opgenomen. Dit is vervolgens aangepast in de (definitieve) jaarstukken 2019. Tevens zijn enkele correcties doorgevoerd in de manier waarop de toevoegingen en de onttrekkingen in het verloopoverzicht waren opgenomen, omdat de wijze van presentatie niet aan het BBV voldeed.

Voorzieningen arbeidskostengerelateerde verplichtingen

In de jaarrekening staan ultimo 2019 een drietal voorzieningen voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen op de balans. Het college heeft naar aanleiding van onze controle een aantal correcties doorgevoerd in de hoogte van deze voorzieningen en de toelichting op de betreffende voorziening aangepast. Wij adviseren u om de interne beheersing rondom deze voorzieningen aan te scherpen en de regelgeving vanuit de BBV en de notitie 'Arbeidskostengerelateerde verplichtingen' van de commissie BBV onderdeel te laten zijn van deze interne beheersing. Uw organisatie heeft naar aanleiding van deze bevindingen inmiddels een aantal maatregelen genomen om te voorkomen dat volgend jaar soortgelijke onjuistheden zich voordoen.

Voorziening pensioen ingegane pensioenen ex-wethouders

Dit betreft een voorziening voor ingegane pensioenen van ex-wethouders. Deze voorziening wordt opgebouwd in eigen beheer en is gebaseerd op pensioenberekeningen door Visma. Tijdens de controle hebben wij geconstateerd dat de berekeningen van Visma niet gebaseerd waren op de meest recente richtlijnen (APPA circulaire). Het college heeft de berekening opnieuw laten maken door Visma op basis van de meest recente richtlijnen. Op basis van de nieuwe berekening bleek dat de opgenomen voorziening circa € 190.000 te hoog was. Het college heeft de voorziening in de jaarrekening hierop aangepast.

Voorziening pensioen niet ingegane pensioenen (ex-)wethouders

Dit betreft een voorziening voor nog niet ingegane pensioenen voor (ex-)wethouders. Het bedrag wat is opgenomen in de voorziening betreft het verschil tussen de benodigde voorziening (berekend door Loyalis) en het bedrag dat is afgedekt door individuele kapitaalverzekeringen bij Loyalis. In de jaarrekening van 2018 was deze voorziening omschreven en toegelicht als 'voorziening backservice wethouder pensioen', deze omschrijving en toelichting is niet juist en is in de jaarrekening 2019

aangepast. De premie voor de kapitaalverzekeringen voor de (ex-) wethouders wordt jaarlijks als last genomen in de exploitatie. Het is de vraag of voor de premie voor de ex-wethouders een voorziening gevormd zou moeten worden op basis van de notitie 'Arbeidskostengerelateerde verplichtingen' van de commissie BBV. Aangezien het niet gaat om een materieel bedrag, heeft het college dit nog niet verder uitgezocht. Wij adviseren u dit voor het boekjaar 2020 verder uit te zoeken en uw standpunt in deze te onderbouwen.

Voorziening wachtgeld ex-wethouders

Dit betreft een voorziening ter dekking van het wachtgeld aan de ex-wethouders. Tijdens onze controle is gebleken dat ten onrechte geen voorziening was gevormd voor het wachtgeld aan ex-wethouders van circa € 460.000. Het college heeft deze voorziening met ingang van eind 2019 opgenomen op de balans. Het wachtgeld is tot en met boekjaar 2018 jaarlijks ten laste van de exploitatie gekomen.

Voorziening groot onderhoud gemeentelijke gebouwen

De voorziening groot onderhoud gemeentelijke gebouwen is gevormd voor toekomstige uitgaven voor groot onderhoud aan gemeentelijke gebouwen en is onderbouwd met een meerjarig onderhoudsplan (MJOP). Op basis van het huidige MJOP achten wij de voorziening toereikend. In het boekjaar 2020 vindt de 5-jaarlijkse actualisatie van het MJOP plaats. Wij adviseren u om hierbij ook vast te stellen dat alle gemeentelijke gebouwen in het bezit van de gemeente daadwerkelijk in de voorziening zijn opgenomen. U kunt dit laten doen door aan de hand van de WOZ-administratie vast te stellen dat alle objecten zijn opgenomen.

Algemene reserve met bufferfunctie

Aan de algemene reserve met bufferfunctie is in de jaarrekening 2019 een bedrag van € 2.776.000 toegevoegd. Deze toevoeging is gebaseerd op de (in 2017) vastgestelde nota reserves en voorzieningen. Daarin is bepaald dat de omvang van deze reserve minimaal 100% en maximaal 140% van de gekwantificeerde risico's moet zijn. De kwantificering van de risico's vindt bij elk van de P&C-producten binnen de gemeente Leidschendam-Voorburg plaats en in de jaarrekening wordt het verloop van de algemene reserve met bufferfunctie in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing toegelicht.

Voor de bepaling van de omvang van de reserve in de jaarrekening 2019 is het college uitgegaan van het meest recent vastgestelde risicoprofiel. Deze is, met het vaststellen van de begroting 2020, bepaald op een bedrag van € 11.002.000. Bij het opstellen van de jaarrekening 2019 heeft het college dit risicoprofiel verhoogd met € 309.000. In overeenstemming met de werkwijze van de afgelopen jaren, heeft het college de omvang van de algemene reserve met bufferfunctie vervolgens bepaald op 120% van de gekwantificeerde risico's, wat neerkomt op een bedrag van € 13.573.000. Gelet op de huidige ontwikkelingen rondom het Coronavirus en de (mogelijke) impact op de gemeentelijke financiën, adviseren wij u na te blijven gaan of het benodigde weerstandsvermogen 120% van de onderkende risico's moet blijven. Daarnaast adviseren wij u, gelet op de huidige ontwikkelingen, na te gaan of een frequentere analyse en kwantificering van risico's noodzakelijk is voor de kwalitatieve beschouwing van uw weerstandsvermogen.

	Voor de goede orde merken wij op dat de onderkende risico's en de kwantificering daarvan niet aan accountantscontrole onderhevig zijn (geweest) en dat, op basis van de huidige werkwijze, uw raad het resultaat (mutatie in de reserve) pas impliciet met het vaststellen van de jaarrekening autoriseert.
Bestemmingsreserve Stedelijke Vernieuwing	In de Kadernota Rechtmatigheid 2018 staat in paragraaf 4.2.4 vermeld dat in de jaarrekening de toevoegingen en onttrekkingen aan elk van de bestemmingsreserves moeten worden verwerkt overeenkomstig het bedrag dat via de begrotings(wijzigingen) door de raad is goedgekeurd voor de betreffende bestemmingsreserve. In de 2e Turap 2019 is de verkoopopbrengst van de Dobbelaan 10 geraamd voor € 180.000. Tegelijkertijd is de raad in de 2e Turap 2019 voorgesteld deze opbrengst toe te voegen aan de reserve stedelijke vernieuwing. De gemeenteraad heeft hiertoe besloten in het raadsbesluit 2e Turap 2019 en de bijbehorende begrotingswijziging. Derhalve heeft deze storting aan de reserve plaatsgevonden in de jaarrekening 2019. De daadwerkelijke verkoop vindt echter (pas) plaats in 2020. Het college heeft hiermee in de lijn van de voorschriften van de commissie Bbv gehandeld. Echter omdat de verkoop feitelijk pas plaatsvindt in 2020, heeft deze verwerkingwijze een nadelig effect op het resultaat 2019 gehad. In 2020 zal de realisatie van de verkoopopbrengst een positief effect op het resultaat hebben. Wij adviseren u naar de toekomst toe om bij soortgelijke transacties expliciet te besluiten dat de storting aan de reserve plaatsvindt op het moment dat de verkoop is gerealiseerd. Dan heeft de transactie immers geen effect op het resultaat.
Begrotingsrechtmatigheid is adequaat toegelicht in de jaarrekening	Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2019, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moet door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet. Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de gemeenteraad. Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota van de Commissie BBV. Een belangrijk uitgangspunt is dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Essentieel is dat de gemeenteraad nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij opneemregelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. In die gevallen dat de gemeenteraad geen nader beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat deze kostenoverschrijdingen door de accountant niet worden betrokken bij de beslissing of al dan niet een goedkeurende controleverklaring kan worden afgegeven. Deze

kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen. Daarnaast moet de accountant deze kostenoverschrijdingen – waarvan het college in de jaarrekening moet aangeven dat de gemeenteraad deze nog dient te autoriseren – in het verslag van bevindingen aan de orde stellen. Extra lasten die zijn gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden, terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de gemeenteraad nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig en tellen mee in het oordeel van de accountant. Dit is bij uw gemeente overigens niet aan de orde.

Begrotingsafwijkingen werken niet door in de controleverklaring

In totaal heeft uw gemeente € 214 miljoen aan lasten begroot na wijziging, tegenover € 210 miljoen aan werkelijke lasten in 2019. Dit is in totaal een onderschijding van € 4 miljoen (1,9%). Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 201 miljoen begroot na wijziging, tegenover € 200 miljoen aan werkelijke baten in 2019. Dit is in totaal een onderschijding van € 1 miljoen (0,5%). Het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten komt daarmee op € 9 miljoen nadelig.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen op het niveau waarop de gemeenteraad de begroting autoriseert. In uw geval is dat op programmaniveau, waarbij er sprake is van hogere lasten op de programma's Bestuur en ondersteuning, Sociaal domein en Volksgezondheid en milieu.

Naast overschrijdingen van lasten per programma, zijn ook op onderdelen meer baten gerealiseerd dan begroot. Over de baten rapporteren wij in deze paragraaf niet, omdat dit geen onderdeel uitmaakt van het criterium begrotings-rechtmatigheid zoals de richtlijnen voorschrijven.

De begrotingsrechtmatigheid omvat ook de overschrijdingen op investeringskredieten. Deze hebben zich in 2019 niet (in materiële zin) voorgedaan.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke en meer specifieke analyse van de begrotingsafwijkingen naar de toelichtingen die zijn opgenomen in de jaarrekening en in paragraaf Bedrijfsvoering, waarin een analyse van de (begrotings-)afwijkingen en de begrotingsrechtmatigheid 2019 is opgenomen.

Geen sprake van te betalen vennootschapsbelasting

Uitgangspunt in uw jaarrekening is dat in beperkte mate sprake is van activiteiten die onder de vennootschapsbelastingplicht vallen. De aangifte over 2017 is inmiddels door u ingediend. Het college verwacht dat dit ook voor de jaren 2018 en 2019 het geval zal zijn.

Totdat duidelijk is wat het standpunt van de Belastingdienst is ten aanzien van uw aangiften, bestaat het risico dat u alsnog wordt geconfronteerd met een vennootschapsbelastinglast. Naar de verwachting van het college (en ons) zal dit geen materiële last zijn.

Overigens wijzen wij u erop dat u bij nieuwe en gewijzigde activiteiten dit standpunt moet blijven actualiseren.

Wet normering topinkomens (WNT)

De Wet normering topinkomens (WNT) is in werking getreden met ingang van 1 januari 2013. De WNT regelt niet alleen de openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semipublieke sector, maar stelt ook maxima aan de hoogte van de bezoldiging van topfunctionarissen en tevens aan de ontslagvergoedingen.

Met ingang van 1 januari 2013 is bij wet vastgelegd dat rechtspersonen of organisaties die volledig of in aanzienlijke mate uit publieke middelen zijn gefinancierd beloningen van topfunctionarissen openbaar dienen te maken, ook als deze de in de wet gestelde maximale bezoldiging over 2019 van € 194.000 niet te boven gaat. Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2019 is voor geen van de topfunctionarissen en overige medewerkers sprake van een overschrijding van de grensbedragen.

Bij de controle van de WNT-verantwoording 2019 stelden wij wel vast dat geen sprake was van (zichtbare) interne controle op de opgestelde WNT-verantwoording. Wij adviseren u dat in het vervolg wel te doen.

In het kader van de WNT attenderen wij u er op dat u de plicht heeft om uiterlijk 1 juli 2020 uw WNT-verantwoording over het kalenderjaar 2019 via internet op een algemeen toegankelijke wijze openbaar te maken. Indien op grond van andere op de verantwoordelijke van toepassing zijnde regelgeving of een besluit een later tijdstip waarop het financieel verslaggevingsdocument openbaar moet worden gemaakt geldt, is die latere datum de uiterlijke datum van openbaarmaking.

Persoonsgebonden budgetten

De uitvoering van de persoonsgebonden budgetten ligt sinds de decentralisaties van het sociaal domein bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). En dus voor uw gemeente op afstand. De afgelopen jaren heeft de accountant van de SVB geen goedkeurende verklaringen verstrekt bij de persoonsgebonden budgetten Wmo en Jeugdwet en in de loop van de tijd werd duidelijk dat gemeenten zelf moesten vaststellen of de prestaties van de Pgb's zijn geleverd. Kortom, een ingewikkelde procesgang.

Bij de controle op de Persoonsgebonden budgetten (Pgb's) voor de Wmo en de Jeugdzorg is het van belang om de rechtmatigheid van de lasten vast te stellen. De gemeenten in Nederland hebben van de Commissie Bado aanwijzingen gekregen op welke wijze de controle op bijvoorbeeld de prestatielevering moet plaatsvinden. De stappen hiertoe zijn nog niet afdoende in de processen uw gemeente verankerd. De coronacrisis is hier deels debet aan.

De stappen zijn:

- Vaststellen dat de prestatie is geleverd. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een telefonische enquête.

**Geen fouten en
onzekerheden met
betrekking tot de SiSa-bijlage**

- Controle van het toekenningsproces.
- De budgetconfirmatie met de SVB aansluiten op uw bestedingen.
- De analyse van de uitnutting per cliënt uitvoeren.

Deze stappen zijn nog niet door uw gemeente gezet en om die reden moeten wij constateren dat de lasten voor de persoonsgebonden budgetten Wmo en Jeugdhulp onzeker zijn voor een bedrag van € 1.509.000.

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2019 onder SiSa vallen. Wij doen dit met een tabel, die ook opgenomen moet worden als er geen fouten of onzekerheden geconstateerd zijn. Per regeling is hierin aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Hierna treft u deze tabel aan.

Nr.	Specifieke uitkering of overig	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
C1	Regeling Reductie Energieverbruik			
D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)			
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)			
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï			
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2019			
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeentedeel 2019			
H4	Specifieke uitkering Sport			

Afschrijvingen wijken af van uw financiële verordening

Strekking getrouwheid: goedkeurend.
Strekking rechtmatigheid: goedkeurend.

Wij hebben getoetst of de gehanteerde afschrijvingstermijnen in overeenstemming zijn met de financiële verordening van de gemeente Leidschendam-Voorburg. Hierbij is vastgesteld dat voor een aantal posten de gehanteerde afschrijvingstermijnen langer zijn dan de maximale door de gemeenteraad vastgestelde afschrijvingstermijnen. De precieze oorzaken van deze afwijkingen zijn bij het college niet bekend. Een deel van de genoemde investeringen loopt al heel lang en hebben waarschijnlijk een afschrijvingstermijn die op dat moment regulier waren. In de overgangsbepalingen van de financiële verordening is hier geen rekening mee gehouden. Het college gaat in 2020 deze afschrijvingstermijnen nader analyseren en deze bevinding oplossen. Het gaat om een bedrag van € 195.000 (de afschrijvingen zijn te laag).

Daarnaast adviseren wij u het afschrijvingsbeleid periodiek te evalueren en daarbij aandacht te besteden aan:

- Afschrijvingstermijnen (schattingspost), zoals vastgelegd in de financiële verordening, in relatie tot het werkelijke gebruik.
- Het al dan niet afschrijven rekening houdend met restwaarden.
- De voor- en nadelen van annuïtair versus lineair afschrijven.
- Beleid vast te leggen over het startmoment van afschrijven, in overeenstemming met de keuze in de notitie Materiële vaste activa van de Commissie Bbv.

Jeugdhulp en H10

De verantwoording van Jeugdhulp (H10) is niet conform planning bij uw gemeente aangeleverd. Als gevolg hiervan worden niet alle milestones in uw bestuurlijke planning gerealiseerd. Wij adviseren u om met de gemeenschappelijke regeling Servicebureau Jeugdhulp Haaglanden (voormalig H10) in overleg te gaan om voor 2020 en verder afspraken te maken over een tijdige aanlevering van de gecertificeerde informatie, zodat uw college en u als gemeenteraad volgens de bestuurlijke afspraken de jaarstukken kan behandelen.

Op 25 mei 2020 heeft de accountant van Servicebureau Jeugdhulp Haaglanden een controleverklaring afgegeven bij de verantwoording van de H10-gemeenten. Voor uw gemeente blijkt dat er het volgende uit:

- De lasten in de jaarrekening 2019 in het kader van Jeugdhulp zijn voor een bedrag van € 94.000 te hoog verantwoord. Dit is niet meer gecorrigeerd in uw jaarrekening. Dit verschil zal worden verantwoord in de jaarrekening 2020.
- Uit de verantwoording Jeugdhulp 2019 van Servicebureau Jeugdhulp Haaglanden en de daarbij horende controleverklaring blijken onzekerheden voor een bedrag van € 350.000. Deze onzekerheden passen binnen grenzen voor goedkeuring.

-
- Voor de nog te betalen Jeugdhulplasten voor een bedrag van € 70.000 is geen controleverklaring aanwezig. Dat betekent dat geen zekerheid bestaat over de vraag of de betreffende prestaties zijn geleverd. Om die reden wordt dit bedrag als onzeker aangemerkt. Deze onzekerheden passen binnen grenzen voor goedkeuring.
 - Voor de betaalde Jeugdhulplasten voor een bedrag van € 961.000 is geen controleverklaring aanwezig. Dat betekent dat geen zekerheid bestaat over de vraag of de betreffende prestaties zijn geleverd. Om die reden wordt dit bedrag als onzeker aangemerkt. Deze onzekerheden passen binnen grenzen voor goedkeuring.
 - De onzekerheden rondom Jeugdhulp tellen op tot een bedrag van € 1.381.000. Deze cumulatieve onzekerheden passen binnen grenzen voor goedkeuring.

4. Aandachtspunten van de gemeenteraad

Leesbaarheid van de jaarstukken

De inrichting van de jaarstukken wordt sterk bepaald door de verslaggevingsregels voor gemeenten (Besluit begroting en verantwoording, Bbv) en dient aan te sluiten op begroting. De leesbaarheid wordt o.a. bepaald door relevantie (niet te veel), taalgebruik (Jip en Janneke) en het gebruik van grafische elementen. De jaarstukken 2019 hebben een omvang van 270 pagina's. Dat komt de leesbaarheid (kunt u alles lezen) niet ten goede: het lezen van 270 pagina's in onderlinge samenhang is naar onze mening lastig.

Met de jaarstukken legt het college verantwoording af over het gevoerde beleid: wat hebben we bereikt, wat hebben we daarvoor gedaan en wat heeft het gekost. En dat dan in onderlinge samenhang en voor 12 programma's, die samen weer zijn ingedeeld naar 50 taakvelden.

Wij weten uit ervaring dat het heel lastig is op beknopte wijze in Jip en Janneke taal op te schrijven wat nu de relatie is tussen wat u heeft gedaan en wat dat heeft betekend voor de omvang van de lasten en baten.

In de bestuurlijke samenvatting is een analyse op hoofdlijnen van het college opgenomen. Hier leest u in 3 pagina's de samenvatting van de uitkomsten 2019. Als het college hieraan zou koppelen welke activiteiten in hoofdlijnen zijn uitgevoerd (de afwijkingen) en wat dat heeft opgeleverd, heeft u als gemeenteraad naar onze mening een mooi startpunt om door te klikken naar de afwijkingen waar u meer van wil weten.

Wij adviseren u te laten onderzoeken of de toelichtingen in de jaarstukken beknopter en meer "to-the-point" kunnen opgenomen. Het doel daarvan is "meer met minder". Voorbeelden zijn de toelichtingen per programma in het jaarverslag en in de paragraaf Verbonden Partijen. Het gebruik van tabellen, grafieken en diagrammen zou daarbij kunnen helpen.

Controle op afrekening van de subsidies – zijn de subsidies benut waarvoor ze zijn bedoeld

Voor het in behandeling nemen van aanvraag tot subsidievaststelling maakt het college gebruik van een beheerapplicatie genaamd Stratech SBA. Stratech is het digitale subsidievolgsysteem dat het subsidieproces ondersteunt van subsidieaanvraag tot en met de eindafrekening. Indien adequaat gebruikt en ingevuld, heeft Stratech een belangrijk aandeel in de interne beheersing van het subsidieproces. Een aanvraag tot subsidievaststelling dient te zijn voorzien van een verantwoording en andere documenten die relevant zijn voor de subsidievaststelling vanuit de subsidieontvanger. Uw beleidsmedewerker (in sommige gevallen tezamen met uw subsidiecoördinator) controleert aan de hand van de ontvangen stukken en waar nodig via aanvullende werkzaamheden, zoals raadplegen van openbare bronnen of door middel van waarneming ter plaatse, of subsidie is besteed voor het doel waarvoor de subsidie is verstrekt (in overeenstemming met de verleningsbeschikking). Als uw beleidsmedewerker heeft kunnen vaststellen dat de subsidie is besteed voor het door waarvoor de subsidie is verstrekt wordt het vaststellingsbedrag ingevoerd in Stratech. Vanuit Stratech wordt vervolgens een vaststellingsbeschikking gegenereerd die

	door het afdelingshoofd MRO namens het college B&W (digitaal) wordt geaccordeerd alvorens deze wordt verzonden aan de subsidieontvanger. Wij hebben kennisgenomen van de subsidievaststellingen die in 2019 hebben plaatsgevonden. Uit de subsidievaststellingen zijn geen (materiële) terugvorderingen gebleken. Wij merken daarbij aanvullend op dat een onderzoek naar de effectiviteit van het verstrekken van subsidies een onderzoek zou kunnen zijn in het kader van onderzoeken uit hoofde van artikel 213a Gemeentewet.
Risico's in sociaal domein	De risico's in het sociaal domein zijn divers. Hierna noemen wij een aantal van die risico's op en geven vervolgens aan hoe het college deze beheerst. Voor de goede orde vermelden wij dat om financiële risico's gaat. 1. De uitputting van de budgetten is vraag gestuurd, want er is sprake van zogenoemde "open-end"-regelingen. Dat betekent dat aanvragen in behandeling moeten worden genomen, ook als het budget in enig jaar inmiddels op is. Het is van belang om scherp zicht te hebben op de uitputting van deze budgetten. In de jaarrekening 2019 worden deze budgetten overschreden voor de Wmo met circa € 1,0 miljoen en voor de Jeugdhulp met circa € 3,1 miljoen (zie ook programma 6 Sociaal Domein). Om uw gemeenteraad hier tijdig over te informeren, stelt dit hoge eisen aan het voorspellend vermogen van het college. De gemeenteraad wordt periodiek middels een Jeugdhulp en Wmo monitorsystematiek geïnformeerd over de ontwikkelingen. Voor Jeugdhulp wordt in belangrijke mate gesteund op de actuele prognoses jeugduitgaven van H10. Ondanks deze periodieke monitoring en de aanpassingen van de prognoses blijkt dat het voorspellen van deze kosten ingewikkeld is. 2. De gemeente betaalt de facturen voor de zorglasten in het kader van de Wmo en de Jeugdhulp. De daarbij horende prestaties worden direct aan de hulpbehoevende verstrekt. Het zicht op de prestatielevering wordt daardoor bemoeilijkt. Uw gemeente besteedt aan de prestatielevering aandacht in de periodieke (keukentafel)gesprekken met de cliënten. Dit wordt ook vastgelegd in de cliëntendossiers en wordt vervolgens getoetst door de medewerkers van de verbijzonderde interne controle. Via telefonische enquêtes wordt rechtstreeks bij de cliënt steekproefsgewijs vastgesteld of de zorg is geleverd. Als sluitstuk ontvangt uw gemeente (al dan niet via de gemeenschappelijke regeling H10) verantwoordingen van zorginstellingen, waarbij de accountant van de zorginstelling ook vaststelt of de zorg geleverd is. Naar onze mening is dit risico door uw gemeente in voldoende mate afgedekt. Voor de Pgb's verwijzen wij naar hoofdstuk 3. 3. In 2018 heeft uw college het Actieplan "Grip op jeugdhulp" vastgesteld. Dit plan is deels uitgevoerd in 2019 en loopt door in 2020. Met het actieplan Jeugd heeft het college meer inzicht gekregen in de ontwikkeling bij de Jeugdhulp, waaronder in de oorzaken van de kostenstijgingen. De maatregelen uit het actieplan worden periodiek geëvalueerd en aan de raad gerapporteerd. Deze periodieke evaluatie ondersteunt de organisatie om (tijdig) bij te sturen.

	4. Voor de Jeugdhulp specifiek geldt dat uw gemeente relatief hoge lasten heeft voor een instelling voor Jeugdhulp met een regionale functie. Deze hogere kosten worden (deels) gecompenseerd door een hogere algemene uitkering. Over 2018 was voor een bedrag van € 1,5 miljoen als onzeker aangemerkt door het ontbreken van (gecertificeerde) verantwoordingen door zorginstellingen. Onze conclusie is dat wij verbetermogelijkheden zien door zogenoemd “backtesting-procedure” in te voeren ter verbetering van het schattingsproces. De backtesting-procedure houdt in dat de schatting per 31 december 2019 in 2020 wordt vergeleken met de werkelijke afrekening in 2020. Verschillen worden geanalyseerd en de oorzaak van de afwijkingen wordt nader onderzocht. De uitkomsten van dit onderzoek worden ter lering gebuikt bij de schatting van de lasten jeugdhulp voor de jaarrekening 2020. Daarbij kunt u met de kennis achteraf, relevante factoren onderzoeken die als input kunnen dienen voor de verbetering van toekomstige voorspellingen van de lasten.
Naleving van de Europese aanbestedingsregels	De gemeenteraad heeft de naleving van de Europese aanbestedingsregels benoemd als specifiek aandachtspunt voor de controle 2019 van de accountant. Het normenkader voor de rechtmatigheidscontrole bevat onder andere de Europese aanbestedingswetgeving. Bij onze jaarrekeningcontrole hebben wij aan de hand van een door uw gemeente uitgevoerde crediteurenanalyse (spendanalyse) gecontroleerd of de Europese aanbestedingswetgeving gedurende het boekjaar 2019 is nageleefd. Op basis van de spendanalyse constateren wij dat voor 1 dossier mogelijk een risico bestaat dat de Europese aanbestedingsregels niet zijn nageleefd. Het betreft een contract voor diverse IT-middelen, waaronder de applicatie voor het voeren van uw uitkeringenadministratie, belastingapplicatie, kassasysteem en omgevingsvergunningen. Wij adviseren u om deze casus in 2020 juridisch te laten onderzoeken.
De financiële informatie van de verbonden partijen in de jaarstukken	Welke eisen stelt het Bbv: De paragraaf over de verbonden partijen bevat ten minste: - de visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen; - de lijst van verbonden partijen. En vervolgens per verbonden partij: - de wijze waarop de provincie onderscheidenlijk de gemeente een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt; - het belang dat de provincie onderscheidenlijk de gemeente in de verbonden partij heeft aan het begin en de verwachte omvang aan het einde van het begrotingsjaar;

	c. de verwachte omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar; d. de verwachte omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het begrotingsjaar; e. de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie onderscheidenlijk gemeente. De visie op en de beleidsvoornemens omtrent de verbonden partijen. Dat is kort en bondig opgenomen in de paragraaf Verbonden partijen en daarbij wordt een relatie gelegd met een in 2014 uitgevoerd rekenkameronderzoek: • Behaalt de gemeente de gewenste doelen door deelname aan het onderzoek? • Vinger aan de pols om twee keer per jaar de samenwerking te evalueren. Voor de risico's wordt verwezen naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Wat ons opvalt is dat de risico's per verbonden partij vooral de risico's van de verbonden partij betreft. Daar zou aan kunnen worden toegevoegd wat het risico voor uw gemeente is bij bijvoorbeeld het uitbesteden van taken. Conclusie is dat het college in de paragraaf Verbonden Partijen en in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing de gemeenteraad in voldoende mate informeert in overeenstemming met de eisen van het Bbv.
Risico's bij de voorziening dubieuze debiteuren	Naar aanleiding van de controle van de jaarrekening 2018 heeft het college de systematiek voor de waardering van de voorziening dubieuze debiteuren "bijstandsccliënten" aangepast aan landelijke en maatschappelijk ontwikkelingen rondom het incasseren van deze vorderingen. Dit heeft in de jaarrekening 2019 geleid tot een aanvullende storting in de voorziening dubieuze vorderingen voor een bedrag van € 0,7 miljoen. Als gevolg van onzekerheden die inherent zijn aan het innen van de debiteuren is de omvang van de voorziening een schatting. De oude systematiek was gebaseerd op de gemiddelde kwijtscheldingen in de afgelopen 4 jaar. Omdat op sommige vorderingen meer risico wordt gelopen dan op anderen, was dit niet de meest betrouwbare schatting. De krediethypothek is bijvoorbeeld een vordering waarbij er een onderpand is en hiermee dus een beperkt risico resteert voor de gemeente resteert. In de nieuwe systematiek wordt er gekeken naar de ouderdom en de aard van de vordering en het betaalgedrag van de debiteur. De nieuwe systematiek geeft, naar verwachting van het college, een reëlere schatting van het debiteurenrisico. Dat leidt naar onze mening tot een meer betrouwbare schatting van de waardering van de debiteuren "bijstandsccliënten". Het is van belang om de redelijkheid van de uitgangspunten jaarlijks te toetsen en indien nodig te actualiseren op basis van relevante informatie zoals de werkelijke inningspercentages en buiten invorderingstellingen.

5. Interne beheersing

Kernboodschappen interim- controle

In onze managementletter van 16 december 2019 hebben wij het college van burgemeester en wethouders geïnformeerd over onze bevindingen en aanbevelingen gegeven om de financiële bedrijfsvoering verder te verbeteren. De kernboodschappen uit onze interim-controle 2019 die de interne beheersing raken zijn:

Onze evaluatie van uw interne beheersomgeving:

- De interne beheersing van de gemeente Leidschendam-Voorburg moet zich verder door ontwikkelen.
- Actualiseer de scoping voor de jaarrekening 2019 en de VIC 2020.
- Procesbeschrijvingen zijn geactualiseerd, maar verdienen blijvend uw aandacht.
- Integriteit en ethiek staan duidelijk op uw agenda. Ons advies is om een (fraude)risicoanalyse uit te voeren en de te verbinden met uw verbijzonderde interne controle.
- Invoering rechtmatigheidsverantwoording – zorg dat u op koers blijft!
- Verbeter uw processen door verschuiving van (interne) controles naar de 1e lijn.
- Laat uw intern controleplan mee ontwikkelen met de stappen die uw organisatie wilt maken.

Procesbevindingen:

- Interne controles jeugdhulp niet zichtbaar.
- Volledigheid verhuuropbrengsten niet gewaarborgd.
- De verplichtingenadministratie is nog niet integraal geïmplementeerd, waardoor de volledigheid van de lasten niet gewaarborgd is.
- Heroverweeg uw beleid rondom prestatielevering.
- De rechtmatigheid van aanbestedingen is niet voldoende preventief geborgd. U dient achteraf (nog) vast te stellen of de inkopen rechtmatig zijn aanbesteed.

Rechtmatigheids- verantwoording

- Uw IT-omgeving is (nog) niet ondersteunend aan uw interne beheersing.
- Bewaking kasgeldlimiet
- Beheersing inkomende subsidies kan versterkt worden
- Geen zichtbare interne controle op de Algemene Uitkering

Voor een nadere duiding van onze opmerkingen en aanbevelingen uit de managementletter 2019 verwijzen wij daarnaar. Wij hebben de managementletter 2019 op 5 februari 2020 besproken met de Commissie Rekening en Audit.

Rechtmatigheidsverantwoording 2021

In de meicirculaire 2018 heeft het ministerie van BZK aangegeven dat met ingang van het boekjaar 2021 het college van burgemeester en wethouders zelf een rechtmatigheidsverantwoording bij de jaarrekening moet afgeven. Tot en met de jaarrekening 2020 geeft de accountant bij de jaarrekening van uw gemeente een controleverklaring af, met daarin een oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid. Dat tweede oordeel, over de rechtmatigheid, verdwijnt vanaf de jaarrekening 2021. Het wordt vanaf dan de taak van het college zelf om zich met de rechtmatigheidsverantwoording te verantwoorden aan de gemeenteraad. Als accountant stellen wij vervolgens vast dat de rechtmatigheidsverantwoording een getrouw beeld geeft van de werkelijkheid.

Over de invoering van deze rechtmatigheidsverantwoording en wat dit allemaal voor uw organisatie betekent, is de afgelopen periode (onder andere door het ministerie van BZK, de commissie Depla, de VNG et cetera) veel geschreven. In onze managementletter 2019 gaven wij aan dat, ondanks dat nog sprake was van veel onduidelijkheden, het belangrijk was dat het college op korte termijn begint met de voorbereidingen en een plan van aanpak opstelt. Op basis van dit plan van aanpak en

vervolgens de tussentijdse evaluaties daarbij, kunt u borgen dat u in 2022 in staat bent om de rechtmatigheidsverantwoording op te stellen. Schematisch zien wij dit als volgt (zie hiernaast):

Inmiddels is er meer duidelijk over hoe de rechtmatigheidsverantwoording eruit kan zien er welke acties er (door wie) genomen moeten worden. Op een aantal belangrijke gaan wij hierna nader in.

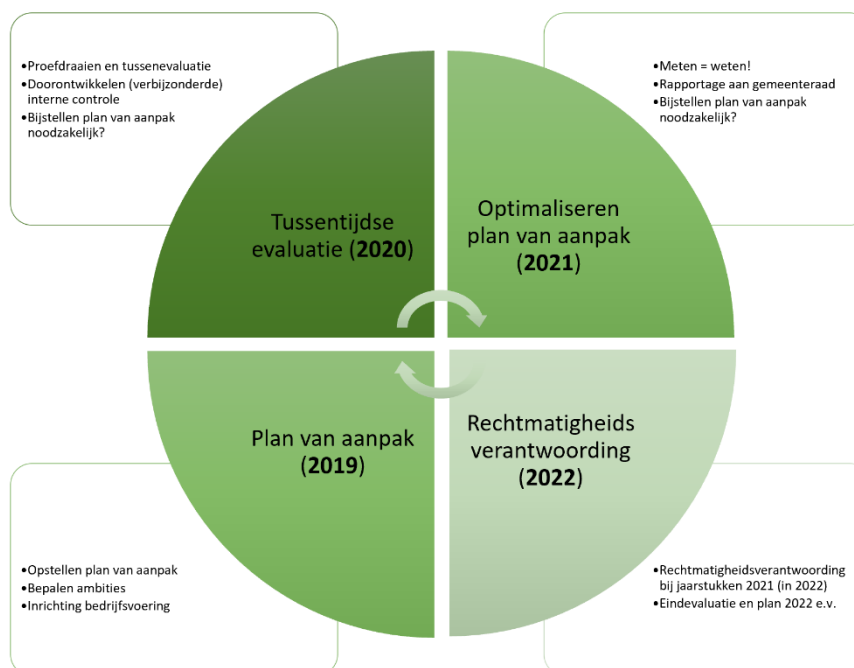
Modeltekst

De commissie BBV is gevraagd een standaardtekst op te stellen voor de rechtmatigheidsverantwoording. Deze tekst is inmiddels gepubliceerd en wordt verplicht voorgeschreven. Tekstuele aanpassingen zijn alleen op daartoe aangegeven plaatsen toegestaan.

Deze verplichting wordt opgenomen in de (nog te wijzigen) wetgeving.

Commissie BADO

Op 20 maart 2020 heeft de Commissie BADO (Bedrijfsvoering Auditing Decentrale Overheden de notitie Rechtmatigheidsverantwoording gepubliceerd. De doelstelling van deze notitie is om met een handreiking helderheid te scheppen over de gevolgen van de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording. Ook hierin komen de rollen en de verantwoordelijken in terug. Wij adviseren u In uw voorbereiding op de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording kennis te nemen van deze notitie.

Grens voor afwijkingen

De grens waarboven afwijkingen in de verantwoording door het college moeten worden opgenomen, wordt door de gemeenteraad bepaald, maar bedraagt maximaal 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves). Deze rapporteringsgrens geeft aan vanaf welke omvang het totaal van de onrechtmatigheden verantwoord moet worden in de rechtmatigheidsverantwoording. Onder afwijkingen wordt verstaan fouten (dus het niet naleven van wet- en regelgeving) en/of posten waarvan bij het college onduidelijkheid bestaat over de rechtmatigheid (omdat juristen bijvoorbeeld van mening verschillen over een aanbesteding. Benadrukt wordt dat deze onduidelijkheden zich niet een-op-een hoeven te verhouden met het begrip onzekerheden in de controle van de accountant. Het college voert immers geen accountantscontrole uit, maar kan vanuit interne toetsingen en monitoring informatie krijgen over onduidelijkheden die twijfels geven over de rechtmatigheid en uit dien hoofde moeten worden gecommuniceerd met de gemeenteraad.

Paragraaf Bedrijfsvoering

Deze paragraaf wordt de aangewezen plek om een nadere toelichting te geven door het college op zaken die de rechtmatigheid raken en hoe de beheersing is vormgegeven. Hierbij moet in ieder geval nadere toelichting worden gegeven op alle afwijkingen die in de rechtmatigheidsverantwoording zijn vermeld. Aspecten die hierbij onder meer in de beschouwingen betrokken worden zijn de tussentijdse communicatie met de gemeenteraad – of de reden waarom deze achterwege is gebleven -, alsmede de maatregelen die zijn genomen om verbeteringen aan te brengen om wet- en regelgeving afdoende in processen te waarborgen.

De rol van de accountant

De accountant controleert de rechtmatigheidsverantwoording (de bewering) van het college in het kader van de getrouwheidscontrole van de jaarrekening met een goedkeuringsmaterialiteit van 1% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan reserves). Het huidige afzonderlijke rechtmatigheidsonderdeel in de controleverklaring komt daarmee te vervallen. De werkzaamheden van de accountant zullen niet wezenlijk veranderen. Met de getrouwheidsverklaring bij de rechtmatigheidsverantwoording geeft de accountant immers impliciet een oordeel over de rechtmatigheid.

De rol van de gemeenteraad

De gemeenteraad is verantwoordelijk voor het normenkader (normstelling en risk appetite). Er zal een afstemming vooraf tussen college en raad over inhoud en omvang (normenkader en controleprotocol) moeten plaatsvinden. Het verantwoordingsgesprek zal expliciet met het college in plaats van met de accountant plaatsvinden, waarmee de gemeenteraad ook meer in positie wordt gebracht in haar toezichthoudende rol. De accountant adviseert over de invulling van deze rol.

De rol van het college van burgemeester en wethouders

Rechtmatigheid is een integrale college-verantwoordelijkheid. Het college moet nu zelf verantwoorden/verklaren.

De rol van de accountant

De accountant behoudt de controlerende rol. De scope van de controle is niet meer gericht op rechtmatigheid, maar alleen nog op getrouwheid. Een belangrijk doel is meer steunen op (verbijzonderde) interne controle. Om die reden hebben wij het college in onze managementletter ook geadviseerd om de interne controle verder te ontwikkelen. Verder is een belangrijkere rol voor de accountant weggelegd in de natuurlijke adviesfunctie. Als uw accountant zullen wij u adviseren omtrent de stappen naar 2022.

6. Overige aangelegenheden

Geen meningsverschil met het college van burgemeester en wethouders

Er zijn geen meningsverschillen met het college van burgemeester en wethouders geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het college en de medewerkers van uw gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bevestigingen van het college van burgemeester en wethouders ontvangen

Wij hebben namens het college van burgemeester en wethouders een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben geen kennis van te rapporteren omstandigheden in verband met het niet-naleven van wet- en regelgeving met uitzondering van onze opmerkingen bij de Europese aanbestedingen.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen. Uit de door ons uitgevoerde werkzaamheden zijn geen bijzonderheden gebleken waarop wij u via deze rapportage willen attenderen.

Geen aanwijzingen van fraude

In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan het management van de organisatie. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Wij hebben een fraudediscussie gevoerd met het controleteam en met het financieel management en de directie van de gemeente Leidschendam-Voorburg, waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de vermoedens van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken. Van het management en directie hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd waarbij het management of werknemers die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van interne beheersing of anderen in het geval dat de fraude van materieel belang kan zijn op de jaarrekening, zijn betrokken.

Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die gericht waren op het risico van het ‘omzeilen’ van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en schattingen en hebben significante en ongebruikelijke transacties met behulp van gegevensanalyses onderzocht.

Hoewel wij op grond van de controle- en overige standaarden een kritische houding moeten hebben ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening, merken wij op dat onze controle niet specifiek is gericht op het ontdekken hiervan. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2019 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

Tot slot merken wij op dat het college nog niet beschikt over een geactualiseerde en geformaliseerde frauderisicoanalyse.

Bevestiging onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

In overeenstemming met Nederlandse wet- en regelgeving, waaronder de Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO) van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA), dient de externe accountant mogelijke conflicten met betrekking tot zijn onafhankelijkheid, zowel in wezen als in schijn, onder de aandacht te brengen van het college en de gemeenteraad.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Leidschendam-Voorburg in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Publieke Sector Accountants beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen. Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle partners en werknemers bij Publieke Sector Accountants.
- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.

- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie) wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Publieke Sector Accountants wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Wij zullen dan ook overwegen de gemeenteraad of de auditcommissie te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om de bedreiging weg te nemen. Wij merken op dat er in het kader van onze controleopdracht geen sprake is geweest van een dergelijke bedreiging.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Publieke Sector Accountants, haar partners en haar medewerkers en de gemeente Leidschendam-Voorburg, die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Publieke Sector Accountants, een bestuurder of interne toezichthouder van Publieke Sector Accountants of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente Leidschendam-Voorburg of een bij de gemeente Leidschendam-Voorburg betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels. Wij zijn van mening dat de verstrekte en ontvangen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid gepast zijn en derhalve niet tot een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht hebben geleid. Volledigheidshalve merken wij op dat wij geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid hebben verstrekt/ontvangen die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben.

Aanvullende dienstverlening

Een overzicht van de aanvullende dienstverlening hebben wij hieronder opgenomen.

Aanvullende dienstverlening

- Controle verantwoording 2019 RMC en VSV
- Aanvullende werkzaamheden als gevolg van capaciteitsvraagstukken bij het VIC-team

Conclusie onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de 'Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)' en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen Publieke Sector Accountants ingebed. Op basis van onze toetsing concluderen wij dat onze onafhankelijkheid als certificerend accountant bij de gemeente Leidschendam-Voorburg in 2019 voldoende is gewaarborgd.

Controleverschillen

Aard van de fouten en onzekerheden (x € 1.000)	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Fouten		
Resterende (materiële) getrouwheidsfouten en onzekerheden: afschrijvingen vaste activa zijn te laag	195	195
Lasten Jeugdhulp H10 zijn te hoog verantwoord	94	-94
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	289	101
<i>Rechtmatigheidsfout vanuit externe regels:</i>		
Rechtmatigheidsfout vanuit externe regels	n.v.t.	n.v.t.
Totaal rechtmatigheidsfouten	289	n.v.t.
Totaal fouten	289	101
Onzekerheden		
Onzekerheden Persoonsgebonden budgetten Wmo en Jeugdhulp	1.509	n.v.t.
Onzekerheden Jeugdhulp (H10)	1.381	n.v.t.

	Totaal onzekerheden	2.890	n.v.t.
Disclaimer en beperking in gebruik	Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college bevestigt dat de niet-gecorrigeerde fouten, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Daarnaast is in de jaarrekening een aantal correcties doorgevoerd naar aanleiding van onze controle. Uw organisatie beschikt over een overzicht van deze correcties.		
	Dit verslag is alleen bestemd voor de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders en mag niet in zijn geheel of gedeeltelijk worden verstrekt of aangehaald zonder onze schriftelijke toestemming vooraf. Er wordt geen verantwoordelijkheid aan een derde partij geaccepteerd, omdat dit verslag daar niet voor opgesteld en bedoeld is. Dientengevolge nemen wij geen enkele verplichting of plicht van zorg aan ieder ander persoon aan wie dit verslag getoond of in zijn handen komt, op ons. De in dit verslag aan de orde gestelde onderwerpen zijn door ons geconstateerd gedurende onze controleopdracht waarvan wij van mening zijn dat zij uw aandacht behoeven. Het is geen allesomvattend verslag van alle geconstateerde zaken en in het bijzonder kunnen wij niet verantwoordelijk worden gesteld voor het rapporteren van alle bedrijfsrisico's of tekortkomingen in het systeem van interne beheersing. Elke conclusie, opinie of opmerking in dit verslag is verstrekt in de context van onze controleverklaring over de jaarrekening als geheel.		
	Evenzo geldt dat de opmerkingen, bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot het systeem van interne beheersing niet gelezen dienen te worden als een afzonderlijke opinie van het systeem van interne beheersing en haar werking.		